БАЦЬКАЎШЧЫНА

ЦАНА 50 Н. ФЭН. — PREIS 50 Pf.

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“)

(8) München 19. Schliessfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verlag, G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14.

Цана: Нямеччына (іншыя эўрапэйскія краіны бяз Францыі й паўдзённаамэрыканскія краіны): год — 12,5 н. м.; **ЗША й Канада:** год — 6,5 дал.; **Ангельшчына й Аўстралія:** год — 30 шыл.; **Францыя:** год – 12,5 н. ф. **Паўгода — палавіна пададзенае цаны. Перасылка лётніцкай поштай у ЗША й Канаду каштуе падвойна, у Аўстралію й краіны Паўднёвай Амэрыкі — патройна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна.**

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“,
Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE BELORUSSIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 12 (596) — Мюнхэн, 22-га жнівеня 1962 г. — München, 22 August 1962. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 16

Масква ня мірыцца з „Мужыцкай Праўдай“

У наступным годзе прыпадаюць 100 ўгодкі пачатку паўстаньня Кастуся Каліноўскага. Гэта вялікая дата для беларускага народу, і таму ў нас на бацькаўшчыне бальшавіцкая Масква загадзя клапоціцца, каб значэньне і сымболіка гэтага юбілею не пайшла далей за прызначаныя яму прапагандовыя рамкі. Ужо ў 1960 годзе маскоўскае выдавецтва Акадэміі навук СССР апублікавала зборнік артыкулаў і матарыялаў пра паўстаньне ды расейска-польскія сувязі 60-ых гадоў XIX стагодзьдзя. У прадмове да зборніка рэдактары заявілі, што «Інстытут славяназнаўства зьбіраецца працягам колькіх гадоў штогоду выдаваць гэтыя зборнікі».

Вось-жа, у ёмістай кнізе першага зборніка на першым месцы зьмешчаны артыкул Сьмірнова пад загалоўкам «Мужыцкая Праўда». Ужо сам факт, што «Мужыцкай Праўдзе» Акадэмія навук СССР у сваёй вялікай выдавецкай сэрыі адводзіць першае месца, гаворыць аб важнасьці пытаньня «Мужыцкай Праўды». Гляньма-ж дзеля гэтага, як сучасная савецкая гістарыяграфія трактуе першую беларускую рэвалюцыйную газэту. Што новага і што старога ў гэтым трактаваньні?

Трэба адзначыць, што ў артыкуле Сьмірнова ёсьць некаторыя новыя, сказаць-бы сьмялейшыя выказваньні пра «Мужыцкую Праўду», ня сустраканыя ў савецкай гістарыяграфіі трох апошніх дзесяцігодзьдзяў. Гэтак, Сьмірноў прызнае ўрэшце, што Кастусь Каліноўскі змагаўся за нацыянальную незалежнасьць Беларусі: Сьмірноў кажа, што створанае Кастусём Каліноўскім у 1861 годзе ў Горадні тайнае таварыства мела «праграму народнага паўстаньня, якая прадугледжвала ня толькі здабыцьцё **нацыянальнае незалежнасьці,** але й зьнішчэньне прыгону». У іншым месцы свайго артыкулу Сьмірноў кажа таксама, што выдаўцы «Мужыцкай Праўды» згаджаліся ў галоўным — «у разуменьні неразлучнае сувязі нацыянальных і сацыяльных праблемаў». Гэта хіба ці ня першы выпадак, што ў новай савецкай гістарыяграфіі, хоць і ўскосна, даецца прызнаньне, што паўстаньне Каліноўскага мела на мэце нацыянальную незалежнасьць Беларусі. Сьмірноў таксама зусім правільна сьцьвярджае, што група Каліноўскага «ніколі не называла беларусаў і літоўцаў, палякамі». I ўсе гэтыя цьверджаньні аўтар падмацоўвае спасылкамі на дакумэнтальныя матарыялы.

Аднак, сказаўшы «А», Сьмірноў ня здолеў сказаць «Б». Гаворачы пра нацыянальную незалежнасьць, за якую змагаўся Кастусь Каліноўскі, ды пра ягонае разуменьне апрычонасьці Беларусі ад Польшчы, аўтар прадстаўляе беларуска-расейскі бок пытаньня не ў сьвятле гістарычнае аб'ектыўнасьці, а ў сьвятле ідэялягічных вымогаў «Праграмы КПСС». Каб давесьці сувязь Каліноўскага з расейскімі дэмакратамі, аўтар доўга жанглюе прозьвішчамі Чарнышэўскага, Герцэна і Дабралюбава, цыуте іхныя агульныя антыцарскія выказваньні, што ня маюць ніякае арганічнае сувязі з паўстаньнем Каліноўскага за нацыянальную незалежнасьць. На аснове правільнае перадумовы, што Каліноўскі і Чарнышэўскі былі супраць царскага самаўладзтва і прыгону, Сьмірноў робіць хвальшывы высnaў, быццам Каліноўскі і Чарнышэўскі былі ідэйна родныя, што рэвалюцыйна-дэмакратычная думка ў Беларусі сярэдзіны XIX стагодзьдзя, найбольш буйным прадстаўніком якое быў Каліноўскі, разьвівалася быццам пад «магутным уплывам расейскіх рэвалюцыйных дэмакратаў» (А. Сьмірноў, Кастусь Каліноўскі ў паўстаньні 1863 году, Менск, 1959). Але сьмешна гаварыць пра нейкія расейскія ўплывы, калі ў той час, як шырокія масы беларускага народу змагаліся з зброяй супраць расейскай акупацыйнай арміі, у Расеі толькі пара чалавек пісалі нешта на паперы... Уплывы, пэўна-ж, былі, але, як паказваюць самыя падзеі, ішлі яны не з усходу на захад, а якраз наадварот.

Ня добрымі намерамі маскоўскіх выдаўцоў тлумачыцца таксама факт, што ў кнізе, якая мае быць юбілейным зборнікам артыкулаў і **матарыялаў** пра паўстаньне 1863 году не знайшлося месца на апублікаваньне поўнага тэксту «Мужыцкай Праўды». Праўда, на пачатку свайго артыкулу аўтар кажа, што ўсе сем нумароў «Мужыцкай Праўды» былі апублікаваныя ў 1928 годзе ў Менску ў кнізе Агурскага «Очеркі по історіі революціонного двіженія в Белоруссіі», але-ж выдаўцом ведама, што выдадзеная ў часе «нацдэмаўшчыны» кніга Агурскага была пазьней забароненая і цяпер яна такая-ж бібліяграфічная рэдкасьць, як і сама «Мужыцкая Праўда». Чаму-ж тады сучасныя арганізатары сотага юбілею «Мужыцкай Праўды» не апублікуюць тэксту гэтае газэты?

У артыкуле Сьмірнова пра «Мужыцкую Праўду» сказана: «У свой час, да паўстаньня, «Мужыцкая Праўда» выклікала перапалох сярод царскае ўлады на Беларусі і ў Ліцьве, бо царскія сатрапы вельмі баяліся ейнага праўдзівага слова».

Гэтае цьверджаньне — найлепшае тлумачэньне, чаму цяперашнія партыйныя сатрапы баяцца апублікаваць тэкст невялікае газэты «Мужыцкае Праўды», падменьваючы яго даўтімі артыкуламі інтэрпрэтацыяў і хвальшаваньня.

Сьмірноў піша, што «вялізарнае значэньне для разуменьня характару падзеяў 1863 году мае правільная ацэна адозваў (Каліноўскага) і перш-наперш «Мужыцкай Праўды». У той-жа самы час савецкія гісторыкі, літаратураведы і ўкладальнікі школьных падручнікаў, шукаючы тае «правільнае ацэны», працягам трох апошніх дзесяцігодзьдзяў не кранулі ні цытатай, ні дыскусіяй тэрміну «маскаль», часта ўжыванага Каліноўскім у сваёй газэце.

У 1960 годзе Сьмірноў, пабачыўшы, відаць, што маўчаньнем факту не схаваеш, пачаў тлумачыць. Тлумачэньне ягонае пачынаецца наступным абвінавачаньнем: «Неабгрунтаванымі выглядаюць спробы беларускіх буржуазных нацыяналістых, фальсыфікуючы ўжываньне ў «Мужыцкай Праўдзе» тэрміну «маскаль», давесьці, што быццам-бы яна ўзгадоўвала нянавісьць да ўсяго расейскага і прапагавала аддзяленьне Беларусі ад Расеі».

Ад павярхоўнага абвінавачаньня беларускіх нацыянальных гісторыкаў Сьмірноў пераходзіць да гэткага-ж павярхоўнага разгляду тэрміну «маскаль». Тэрмін гэты і вытворны ад яго прыметнік «маскоўскі» Кастусь Каліноўскі ўжывае ў сямёх нумарох «Мужыцкай Праўды» 48 разоў. Сьмірноў бяз лішніх спасылак на арыгінал заяўляе. што тэрмін «маскаль» ужываўся Каліноўскім у наступных значэньнях: «ваеншчына», «вораг народу», «цар і ягоныя слугі», «вораг селяніна» і «зборны тэрмін для абазначэньня ўсіх, хто прыгнятае народ».

Ухіленьнем ад цытаваньня і гэтымі расплывчастымі паясьненьнямі савецкі дасьледнік намагаецца прыкрыць асноўны гістарычны факт: паўстаньне Каліноўскага. носячы бясспрэчна і сацыяльны характар, было перш-наперш паўтаньнем нацыянальна-вызвольным. як і паўстаньне палякаў, зь якім яно было зьвязана. Яно было скіраванае супраць усякіх прадстаўнікоў акупацыйнае ўлады, і ў першую чаргу супраць расейскае імпэрыі, да якое, Каліноўскі знаў, наш край быў далучаны сілай зброі ў канцы 18 стагодзьдзя.

Але Каліноўскага ў асноўным цікавіла не Расея, а беларускі народ. I праграма паўстаньня 1863 году, як яна сфармуляваная ў «Мужыцкай Праўдзе», была ў сваей існасьці праграмай пазытыўнай. «Каб дастаць зямлю й свабоду» — пісаў Каліноўскі ў першым нумары «Мужыцкай Праўды». «Каб на век вякоў народ наш быў вольным і шчасьлівым» — казаў ён у наступным, другім нумары газэты. У трэцім нумары Каліноўскі пісаў зноў: «Чалавек вольны — гэта калі мае кусок свае зямлі..., калі плаціць малыя падаткі на патрэбу цэлага народу, калі ня йдзе ў рэкруты чорт ведае дзе, а йдзе бараніць свайго краю..., калі вызнае тую веру, якую вызнавалі ягоныя бацькі, дзяды, прадзеды. От, што вольнасьць значыць».

Што было няволяй у разуменьні Каліноўскага і паўстанцаў 1863 году. Няволяй было, пэўна-ж, і тое, пра што піша Сьмірноў: празьмерныя падаткі, ваеншчына, зьдзек царскіх слугаў, нястача зямлі і іншыя складнікі сацыяльнае несправядлівасьці. Аднак паняцьце няволі гэтым ня вычэрпвалася, бо няволяй у ваднолькавай меры быў і духовы зьдзек над Беларусяй, забарона роднае мовы і школьніцтва, гвалтоўная русыфікацыя і паневяраньне над душой народу. Пра гэта вельмі выразна гаворыцца ў чацьвертым нумары «Мужыцкай Праўды». Сьмірноў, гаворачы пра гэта, выкрыўляе Каліноўскага, сам пераказ-

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

У сувязі з стагодзьдзем беларускага пэрыядычнага друку

Сёлета на долю Беларусі прыпала некалькі вялікіх круглых гадавінаў. Апрача 1100-гадовага юбілею нашага слаўнага Полацку, 80-годзьдзя ад дня параджэньня Янкі Купалы і Якуба Коласа, сёлета спаўняецца 100 год ад выхаду ў сьвет газэты «Мужыцкая Праўда» Кастуся Каліноўскага.

Сто год таму, паняволеная расейскімі царамі Беларусь рыхтавалася да паўстаньня для адваёвы сваёй нацыянальнай свабоды і незалежнасьці. Вялізарную ролю ў падрыхтоўцы да паўстаньня адыграў друкаваны орган арганізатараў і кіраўнікоў паўстаньня на чале з нашым нацыянальным героем Кастусём Каліноўскім – газэта на беларускай мове «Мужыцкая Праўда». Яна патаёмна перадавалася ў народзе з рук у рукі і як бліскавіца працінала цемру нацыянальнае нясведамасьці, будзіла адчуваньне людзкое і нацыянальнае годнасьці, ды ўздымала й падтрымлівала рэвалюцыйны дух сярод паняволенага Масквой беларускага народу.

Стагодзьдзе «Мужыцкай Праўды» зьяўляецца таксама вялікім юбілеем беларускае свабоднае нацыянальнае прэсы. У цяперашніх абставінах, калі на нашай бацькаўшчыне беларуская прэса ўсё яшчэ прыдушаная маскоўскай цэнзурай, газэта «Бацькаўшчына», як орган беларускай нацыянальна-вызвольнай думкі, можа з поўным правам уважаць сябе адным з нешматлікіх, калі не адзіным, прадаўжальнікам традыцыяў «Мужыцкай Праўды» Кастуся Каліноўскага. А таму 100-ыя ўгодкі «Мужыцкай Праўды» павінны знайсьці належнае адлюстраваньне на старонках «Бацькаўшчыны», да чаго мы і заклікаем нашых супрацоўнікаў.

У сувязі з гэтым зьвяртаемся таксама да ўсёй беларускай эміграцыі з заклікам не забывацца аб вялізарным значэньні свайго роднага друкаванага слова. «Мужыцкая Праўда» — найлепшы доказ гэтага. Некалькі нумароў гэтай газэты выдатна спрычыніліся да беларускага народнага паўстаньня 1863—64 гадоў. У сучасных абставінах «Бацькаўшчына» ня ставіць сабе такіх амбітных мэтаў. Але ейная роля ў беларускім нацыянальна-вызвольным руху ўжо таксама становіцца гістарычнай. Таму мы павінны прыкласьці ўсе высілкі, каб забясьпечыць ёй далейшую будучыню. Шлях «Бацькаўшчыны» ня высланы дыванамі. Матарыяльныя цяжкасьці, якія ўсьцяж сустракаюцца на ейным шляху, могуць быць пераможаныя толькі супольнымі высілкамі ўсёй нашай эміграцыі. Да ўзмацненьня гэтых высілкаў мы й заклікаем у сувязі з 100-годзьдзем свабоднага беларускага пэрыядычнага друку.

Рэдакцыя «Бацькаўшчыны»

Рэзалюцыя Канфэрэнцыі „Парыскага Блёку“

Як ужо шырока інфармавалася ў папярэднім нумары «Бацькаўшчыны», ад 7 да 11 ліпеня сёлета ў Мюнхэне (Нямецкая Фэдэратыўная Рэспубліка) адбылася X гадавая Канфэрэнцыя Лігі Вызваленьня Народаў СССР (Парыскі Блёк). Канфэрэнцыя прыняла наступную Рэзалюцыю ў пытаньні агульнай сусьветнай палітыкі:

I. X Канфэрэнцыя Лігі Вызваленьня Народаў СССР з задаваленьнем сьцьвярджае, што на шляху да кансалідацыі сілаў вольнага сьвету апошнім часам адбыліся падзеі, якія падтрымліваюць надзею і ўпэўненасьць сярод народаў, што змагаюцца за свабоду й незалежнасьць ад таталітарнага рэжыму Масквы:

а) Нараджаецца новая Эўропа, аб'еднаная ўжо ў магутную эканамічную асацыяцыю, і якая на нашых вачох задзіночваецца й палітычна. Хрушчоў хвалюецца, бачачы ў Агульным Рынку эканамічнае ўзбраеньне Захаду супраць ягонай імпэрыі. Дарэчы, амаль адначасова з гэтай маніфэстацыяй разгубленасьці, адбылося нячуванае павышэньне цэнаў (на савецкім рынку) на прадукты першай неабходнасьці й масавага ўжытку: **калгасьнікі працягваюць свой супраціў. Сямігодка, якая абяцала «камуністычны рай», стаіць пад пагрозай зрыву.**

З другога боку, паняволеныя народы Савецкага Саюзу моцна супраціўляюцца наступу Масквы на нацыянальных франтох. Крамлёўскім валадаром мярэшчыцца пэрспэктыва пасьлядоўнага ходу, шляхам дэпэрсаналізацыі нацыянальных культураў, у хімэрны сьвет «адзінага савецкага народу». Глухой глыбокай рэакцыяй, якая часам выступае й на паверхню, адказваюць народы на гэтую безнадзейную спробу маскоўскіх зводнікаў.

б) Другой падзеяй вялікага значэньня зьяўляецца абвешчаньне незалежнасьці Альжыру, якім укараноўваецца працэс дэкалянізацыі з гэтага боку зялезнай заслоны. Трэба спадзявацца, што афрыканскі кантынэнт — гэты патэнцыяльны плянцдарм сусьветнай рэвалюцыі, на думку ейных стратэгаў, можа і павінен унікнуць улучэньня яго ў савецкую арбіту. Зразумела, што ўмацаваньне гэтай пазыцыі будзе вымагаць ад дэмакратычнага Захаду яшчэ не малых высілкаў.

II. Канфэрэнцыя з сумам адзначае пры гэтым некаторае «прыглушэньне» (часовае, зразумела) голасу рашучага падтрыманьня дэкалянізацыі апошняй імпэрыі сьвету, голасу, сугучнага асьпірацыям народаў у гэтай частцы сьвету. Поўная шкодных ілюзіяў для вольнага сьвету практыка «мірнага суіснаваньня» (гэтай зброі з арсэналу савецкай палітычнай вайны) будзе працягвацца да чарговай павучальнай лекцыі. Пры гэтым, аднак, ня рэдка чуваць галасы выдатных палітычных дзеячоў Захаду (Стывэнсон, Дыфэнбэкэр і іншыя) супраць савецкага каляніялізму. I, урэшце, існуе ведамы «Закон аб Тыдні Паняволеных Народаў», які пры ўсіх пераменах палітычнага надворя будзе прыгадваць аб сьвятым абавязку вольнага сьвету.

III. Канфэрэнцыя яшчэ і яшчэ раз зьвяртаецца да гэтага сьвету. На ім ляжыць абавязак, у меру сілаў і магчымасьцяў, падтрымліваць гэтыя народы ў іхных імкненьнях і змаганьні за аднаўленьне свабоды й незалежнасьці, зрабаванай сілай прыйшоўшай звонку, памятаючы, што вызваленьне гэтых народаў, у канчальным выніку, раўназначнае разьвязаньню праблемы свабоды сьвету.

IV. Канфэрэнцыя ўважае, што трэба дагнаць страчаны час і безадкладна пачаць зьбіраць усе жывыя сілы на фронце псыхалягічнага й палітычнага змаганьня. Калі ўсё робіцца (у першую чаргу ў ЗША) для таго, каб вярнуць сабе страчаную перавагу ў галіне г. зв. «force de dissuasion», што зьяўляецца гарантыяй супраць атамнага катаклізму, дык у галіне палітычна-псыхалягічнай вайны справы выглядаюць не зусім задавальняюча. Масква на працягу шмат гадоў упарта пагрмаджвала ў гэтай галіне патрэбнае дасьветчаньне і, маючы бясспрэчныя перавагі, беспакаральна і амаль бяз усякага супраціву далей заваёўвала немалыя пазыцыі ўва ўсіх частках сьвету. Захад павінен, урэшце, поўнасьцяй усьведаміць значэньне гэтага фактару і фронту і, належна дапасаваўшыся да канцэпцыі і мэтадаў палітычнай вайны, пачаць сапраўднае спаборніцтва з ворагам.

Дзеля гэтага змаганьня няма недахопаў у рэсурсах і ў псыхалягічным арсэнале... Адной з магутных зброяў гэтага тыпу ёсьць прынцып і лезунг дэкалянізацыі, які так цынічна ўзурпуе крамлёўская алігархія. Якраз вольнаму сьвету і дэмакратыям Захаду, паводля права і палітычнай маралі, трэба перад абліччам бессаромнага маскоўскага узурпатара узьняць сьцяг вызваленьня паняволеных ім народаў.

V. Для пасьпяховага праводжаньня гэтага змаганьня, на думку Канфэрэнцыі, павінен быць створаны адпаведны міжнародны апарат, куды павінны быць улучаныя кваліфікаваныя прадстаўнікі галоўных, самой прыродай палажэньня справаў пакліканых для гэтай мэты, сілаў і фармацыяў, а менавіта: дэмакратычная грамадзкасьць Захаду, народы Савецкага Саюзу і гэтак званых краінаў-сатэлітаў.

Непарушная воля народаў Савецкага Саюзу быць свабоднымі й незалежнымі — гарантыя посьпеху гэтага мерапрыемства.

VI. Канфэрэнцыя рэкамэндуе і забавязвае Прэзыдыюм зрабіць усё неабходнае, каб ініцыятыва стварэньня штабу палітычна-псыхалягічнай вайны не заглохла, бо Канфэрэнцыя перакананая, што рэалізацыя гэтага будзе шчасьлівым пралёгам пасьпяховага наступу на бастыён камуністычнага паняволеньня».

X Канфэрэнцыя Лігі Вызваленьня Народаў СССР

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ

У сувязі з тым, што «Бацькаўшчына» часова выходзіць радзей, паведамляем нашым падпішчыкам, што за падпіску на гэты год яны будуць атрымоўваць нашу газэту ў наступным годзе.

Адміністрацыя

Зь міжнароднай палітыкі

Вялікае дасягненьне савецкіх навукоўцаў і касманаўтаў выклікае пытаньне, як яно адаб'ецца на міжнародную палітыку. Няма сумлеву, што саветы пастараюцца выкарыстаць гэтае дасягненьне на міжнародным форуме да канца.

На думку заходняй прэсы, апошнія савецкія касьмічныя палёты могуць мець — і напэўна будуць мець — беспасярэдняе дачыненьне да палітычных крокаў савецкага ўраду. Застаецца фактам, што гэтыя апошнія дасягненьні ў галіне навукі разглядаюцца савецкім урадам толькі зброяй у палітычнай гульні, якую ён цяпер праводзіць. Пакуль што гэта выяўляецца толькі ў галіне прапаганды. Савецкі ўрад карыстаецца посьпехамі сваіх касманаўтаў, каб абвесьціць сябе пераможцам і абсалютным гаспадаром у космасе.

Для прэсы **некамуністычнага сьвету** бадай незаўважным прасьлізнуўся адзін факт. Гэта тое, што раптам камуністычная прапаганда — у першую чаргу ў асобе самога Хрушчова – падкрэсьліла **нацыянальнасьць** двух апошніх касманаўтаў. Адзін зь іх, як ведама — Чуваш, другі — Украінец. Хрушчоў у сваёй тэлефоннай размове зь Ніколаевам чамусьці рабіў вялікі націск на тое, што ўдалы палёт Ніколаева — Чуваша — зьяўляецца вялікай падзеяй для чувасскага народу. Ну, не абыйшлося і без абабітых фразаў аб тым, што цяпер цэлы сьвет будзе ведаць, як чувскі народ пасьпяхова будуе камунізм у дружбе зь «іншымі народамі». Газэта «Праўда» зьмясьціла ліст да ейных чытачоў другога касманаўта — Украінца — Паповіча – у ўкраінскай мове. У лісьце гэтым Паповіч таксама палічыў патрэбным падкрэсьліць – ці палічылі патрэбным падкрэсьліць за яго — што ён — камуністы.

Маўляў, вось як мы заваёўваем космас – гэта вынік дружбы народаў пад кіраўніцтвам камуністычнае партыі... Не стае толькі таго, каб у савецкім друку зьявіліся трактаты аб «дабрародным уплыве» ленінскай — ці можа хрушчоўскай — нацыянальнай палітыкі на заваёву космасу. А які з гэтага высноў? Выглядае, што «на дадзеным этапе» спатрэбілася чамусьці фліртаваць з нацыянальнасьцямі Савецкага Саюзу...

*

Паводля паведамленьняў карэспандэнтаў заходніх газэтаў у Маскве, ёсьць падставы меркаваць, што Хрушчоў можа асабіста прыехаць, як кіраўнік савецкай дэлегацыі, на сэсію Генэральнай Асамблеі ААН, якая пачынаецца 16-га верасьня. Ён можа паспрабаваць там запалохаць нэўтральныя краіны і прымусіць Злучаныя Штаты ды ейных саюзьнікаў пайсьці на ўступкі ў справе Бэрліну. Гэта толькі прыпушчаньні. Савецкі ўрад, калі толькі мог, вёў заўсёды палітыку з пазыцыі сілы. Гэта яму не заўсёды ўдавалася, бо, ня гледзячы на бліскучыя дасягненьні савецкіх навукоўцаў, у іншых галінах перавагі над Амэрыкай ён ніяк дасягнуць ня здолеў. Няма сумлеваў у вадным: савецкае кіраўніцтва усімі сіламі пастараецца стварыць легенду аб сваёй усемагутнасьці ў галіне ракетнай тэхнікі і нават зрабіць пэўныя канкрэтныя крокі на міжнародным форуме. Гэта можа выклікаць небясьпечны міжнародны крызіс — і, перш за ўсё, у бэрлінскім пытаньні.

*

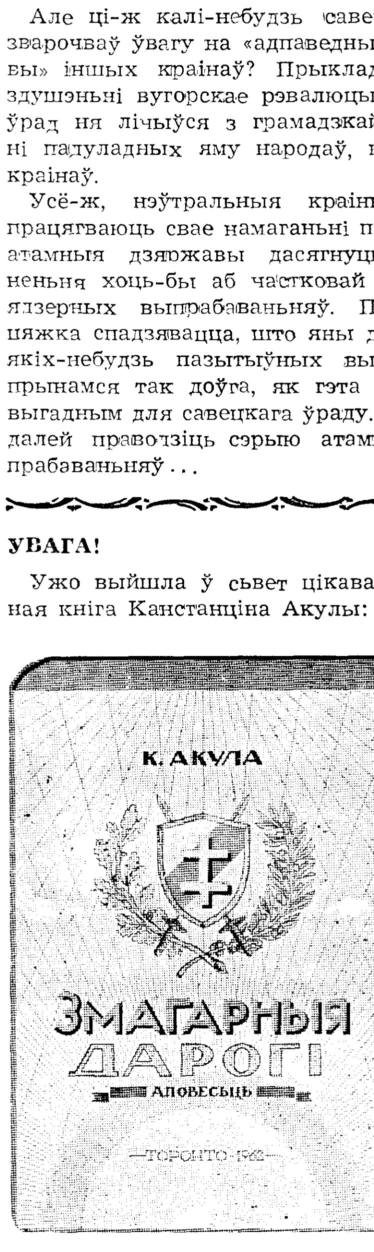
Крыху аб іншых міжнародных падзеях, вартых увагі. У Жэнэве ня здарылася нічога новага. Савецкая дэлегацыя не зьмяніла свае пазыцыі ў пытаньні аб кантролі й інспэкцыі ядзерных выпрабаваньняў на тэрыторыі Савецкага Саюзу. Кіраўнік савецкае дэлегацыі Кузьняцоў і далей дамагаецца, каб кантроль і інспэкцыя праводзіліся толькі на запросіны ўрадаў абодвух бакоў. На пытаньне аб тым, што рабіць, калі такіх запросінаў ня будзе, Кузьняцоў адказаў: «Калі ўрад якой-небудзь краіны адмовіцца прыняць прапанову Міжнароднай Навуковай Камісіі аб правядзеньні інспэкцыі на тэрыторыі гэтай краіны, тады ўсе будуць ведаць, што гэна атамная дзяржава адмовілася ад кантролю і зробяць з гэтага адпаведныя высновы».

Але ці-ж калі-небудзь савецкі ўрад зварочваў ўвагу на «адпаведныя высновы» іншых краінаў? Прыкладам, пры здушэньні вугорскае рэвалюцыі савецкі ўрад ня лічыўся з грамадзкай думкай ні падуладных яму народаў, ні іншых краінаў.

Усё-ж, нэўтральныя краіны далей працягваюць свае намаганьні прымусіць атамныя дзяржавы дасягнуць пагадненьня хоць-бы аб частковай забароне ядзерных выпрабаваньняў. Праўда — цяжка спадзявацца, што яны дасягнуць якіх-небудзь пазытыўных вынікаў — прынамся так доўга, як гэта ня будзе выгадным для савецкага ўраду. А ён-жа далей праводзіць сэрыю атамных выпрабаваньняў...

УВАГА! **УВАГА!**

Ужо выйшла ў сьвет цікавая й цэнная кніга Канстанціна Акулы:

Што зь сябе прадстаўляюць «Змагарныя Дарогі», чытач можа даведацца із зьмешчанага ў 1—2 (585—586) нумары «Бацькаўшчыны» спэцыяльнага артыкулу.

АДСТУПНІКІ

Шанаваньне роднае мовы належыць да важнейшых духовых традыцыяў нашага народу. Народная сьведамасьць, вернасьць роднаму слову, стаяць побач з рэлігійнай неадступнасьцяй. Гэта вышэйшыя крытэрыі чалавечай годнасьці. Выраканьне свае мовы ганьбіцца, як духовае прадажніцтва. Прыказка кажа: «Хто мову і веру мяняў, той ня то сябе – суседа прадаваў».

Трымаючыся народнае традыцыі, нашы пісьменьнікі, навуковыя і грамадзкія дзеячы бачылі ў роднай мове жыцьцядайную крыніцу нацыянальнага самазахаваньня, няўмерласьці свайго паняволенага народу ды ўсьцяж клікалі бараніць яе ад чужацкае залевы. Лёс роднага слова і нацыянальны лёс народу сталіся паняцьцямі роўназначнымі. Вернасьць мове бацькоў была вернасьцяй Бацькаўшчыне, народу, жыцьцёвым клопатам пра ягоную нацыянальную будучыню.

«Не пакідайце мовы нашай беларускай, каб ня ўмерлі!» – заклікаў Францішак Багушэвіч. Маці над калыскай наказвала сыну: «будзь, чым матанька радзіла». У варожай аблозе, празь якую прабівалася беларускае адраджэньне, родсае слова сталася сьцяганосным — «каб весьці з упадку к радасьцям нязьмерным» – кажучы Купалавымі словамі. Тых, што ламалі матчын наказ і перабяглі да чужынцаў, мянялі сваю мову на іхную, Купала называў адшчапенцамі, адступнікамі. Агорнутыя вялікай роспачай, перад сконам, маці сыну – адступніку – «енкнуць голасу сабрала, бы та каня над крыніцай: – чужаніца!» А суседзі з трывогай і асудам пыталі: «Што то далей зь яго будзе?»

Гэткія сынкі–чуманіцы, што выракаюцца свайго, зьява ня толькі ўчарайшая. Сяньня, як учора панявольнік Беларусі ўсяляк ходаецца вакол расплоджваньня адшапенства, каб зь ягонай дапамогай руйнаваць-адбіраць апошняе нацыянальнае апірышча беларускага народу – ягоную мову. У прыдачу да розных палітычна-адміністрацыйных захадаў на гэта скіравана і савецкае навучаньне, у якім беларуская мова апынулася ў задніх закутках. Замест нацыянальнага ўзгадаваньня ўжо з маленства чалавеку з «малодшых братоў» убіваюць у галаву вышэйшасьць усяго таго, што й йдзе ад «старэйшага **брата**».

Па апошняй вайне парасткі адшчапенства, няхай і няўдольныя, пачалі прабівацца і на ніве літаратурнай. Для іхнай гадоўлі стварылі адмысловы часапіс на расейскай мове. З выразнай мэтай прытупілі яго пад этнаграфічна-карэнным назовам, толькі з папраўкай на расейскае вымаўленьне, – «Немен». Няхай ягоныя воды плывуць, казаў той, у вагульнае рэчышча. Тыраж гэтага часапісу больш за два разы перавышае тыраж беларускага часапісу «Полымя». Зьявіліся гэтак званыя мясцовыя расейскія пісьменьнікі зь мяшчанскага асяродзьдзя менскай Камароўкі, аршанскіх і гомельскіх завулкаў. Шчыра кажучы, нічога ня толькі выдатнага, а навет прыкметнага сярод іх няма. Дый ня можа быць такога сярод перабежчыкаў і прыстасаванцаў. На іхную долю выпадае імітацыя, а ня творчасьць.

Апошнім часам невялікі гурт аматараў-пашыральнікаў практыкаваньня ў расейскім пісьме пабольшаў на аднаго. Да іх далучыўся Алесь Адамовіч спад Слуцку. Ён быў заявіўся ў беларускай літаратуры ў ролі крытыка. Відаць, не бяз прычыны беларускія пісьменьнікі ставіліся з засьцярогай да ягонай павучальнасьці. Ужо на пачатку свае літаратурнае кар'еры ён абазваў беларускае літаратурнае жыцьцё глыбокай правінцыяй. Адступніцтва ўзяло верх. Крытык падаўся ў чужамоўную сталічнасьць. Але якраз тут і стаўся тыповым правінцыялам з благім пераймальніцтвам чужых манераў. Пра гэта сьветчыць ягоны раман «Война под крышамі». Адно дзеля заахвочваньня іншых менскае выдавецтва на тыраж раману прыдзяліла аж 25 тысяч пааособнікаў. Пра такі тыраж аўтары беларускіх кніжок могуць толькі марыць.

Бальшыня пэрсанажаў раману – Беларусы. З прыкметаў іхнай беларускасьці, і то вонкавых, аўтар захаваў адно прозьвішча, часамі імёны. Але і гэта мае як-бы дэманстравальнае прызначэньне: бачыце, Беларусы падаліся ў расейскасьць. Праўду кажучы, іх падалі. Таму яны і негаваркія ў рамане. Для цікавай гаворкі ў чужой мове ім бракуе жывых словаў. А на свае адведзена зьнікомая дзель дый з пэўнай мэтай. З аўтаравай волі яны ўжываюцца як нейкая пабытовая лякальная выпадковасьць, вымаўляецца пад расейскі ўзор, дзеля чаго гвалціцца іхная фанэтычная прырода. Такое моўнае крыўленьне спатрэбілася, бачыце, для перадачы мясцовага калярыту. Гэтак адступніцтва ад свае мовы крыжуецца з прыніжэньнем яе да жаргону. Ён ужываецца навет для пацехі, як тая зьіначаная «говяда», якая прыводзіць аднаго пэрсанажнага зуха ў сьмяхотняе захапленьне. А побач з гэтым робяцца патугі гіранізаваць з мовы антыбальшавіцкіх беларускіх газэтаў пары нямецкае акупацыі.

Негаваркіх пэрсанажаў заступае спрытнейшы ў гаворцы, як яму здаецца, сам апавядальнік – аўтар раману. Але-ж і ягонай мове бракуе жывасьці. Няма адкуль і ўзяцца натуральнасьці слоўнага выражэньня, бо чалавек апынуўся ў чужой і неапанаванай моўнай стыхіі. Таму слоўнік абмежаваны й шэры, а часта і манерны. Вычэрпваецца ён школьнымі падручнікамі, вычытаным ў іншых аўтараў, запазычаным з пакаёвага мяшчанскага ўжытку, дзе і ў рамане, такое манерніччаньне пад далікацтва – «хочу водічкі іспіць».

А калі аўтар падаецца ў вобразнасьць, дык зь невялікага слоўнікавага запасу на сьвет выходзіць з прэтэнзіяй на арыгінальнасьць звычайная бязгустоўнасьць. У рамане ёсьць пад дастаткам такога, як «отклоніться от этого взгляда», «Анютка ожіла ешче больше, как печка, в которую плеснулі керосіном». А вось дэталі чалавечага партрэту, якія, відаць, маюць выяўляць энэргічнасьць: «крепкіе желвакі ходят, как рычагі», «у рта складкі тугіе, как верёвкі», «нос горбітся поособому хішчно і радостно». Запраўды, як гаворыцца ў рамане – «словно сам із себя вывінтілся».

Ад раману застаецца прыкрае ўражаньне яшчэ й таму, бо ён нагадвае ці раз ужо чытанае ды ўлучае ў сябе жыўцоў узятыя напракат з чужога набытку ўчынкі і сытуацыі.

Ужо ў часе выданьня раману той-жа Алесь Адамовіч на заданьне у рэдакцыі прызначанага для беларускіх эмігрантаў паліцыйнага лістка «Голас Радзімы» выступіў ў ролі абаронцы беларускага народу, беларускае літаратуры й мовы нібы ад замаху на ўсё гэта з боку тэй-жа эміграцыі. А іншы ягоны хаўрусьнік па адступніцтву, які і слова не напісаў пабеларуску, падступна шукаючы сабе аднадумцаў сярод эміграцыі, дазваляе на такі зварот, як «браты-беларусы». І робіцца ўсё гэта ў стылі тыповай савецкай дэмагогіі, утойваньня праўды, з выглядам чысьцюсенькага праведніка.

Прыстасаванцы да афіцыйнае антынацыянальнае палітыкі маскоўскіх бальшавікоў здольныя на самыя нечаканыя ходы, калі яны вымагаюцца тэй палітыкай.

Яны выракаюцца нацыянальнага і адначасна выдаюць сябе за беларускіх патрыётаў. Адступніцтва нітуецца зь бяспрынцыпнасьцяй і двурушніцтвам.

А. Б.

Масква ня мірыцца...

(Заканчэньне зь 1-ай бач.)

ваючы ягоныя словы, заміж таго, каб проста працытаваць з «Мужыцкай Праўды». Сьмірноў піша: «Каліноўскі выступае супраць забароны выкладаньня ў роднай мове, выкрывае клясавы сэнс палітыкі царызму ў галіне народнае асьветы». На самай-жа рэчы Каліноўскі пісаў вось што: «У нас, дзяцюкі, адно вучаць у школах, каб ты знаў чытаці памаскоўску, а то для таго, каб цябе зусім перарабілі на маскаля. Суды маскоўскія — гэта воўчая яма, дзе не разьбіраюць, ці за табою праўда ці не, а скубуць як могуць. Бясьпечнасьці пад маскалём ніякай няма, хто дужы, той і глуміць; а войска то не для таго трымаюць, каб аберагаці кажнага ад злых людзей і ад глуму, а для таго, каб не пазволіць народу і застагнаць, калі пазнае сваю няволю».

Ізноў паўстае пытаньне: чаму Масква забараняе і сяньня гісторыкам гаварыць праўду пра тое, што рабілася на Беларусі 100 гадоў таму?

Але з такой-жа хуткасьцяй, зь якой паўстае гэтае пытаньне, прыходзіць і адказ: у сяньняшнім палажэньні беларускага народу зашмат падабенства да таго, супраць чаго Кастусь Каліноўскі ўздымаў сваіх грозных паўстанцаў!

(Паводля матарыялаў Радыя «Свабода»)

Часлаў Будзька

„ЧОРНАЯ РУСЬ" І КІЕЎСКІЯ АКАДЭМІКІ

У 1960 годзе Акадэміяй Навук Украінскай ССР (Інстытут Гісторыі) быў выданы ў Кіеве ўкраінскі пераклад кніжкі П'ер Шэвальдзе «Історія війни козаків проти Польщі» (пераклад з французскага выданьня 1663 году).

Шэвалье, апісваючы — як сучасьнік Хмяльніцкага — гэтую ўкраінска-польскую вайну (да 1652 году), калі ідзе аб тэрміналёгію — ужывае адносна ўкраінскіх зямель, поруч з аклёпаным тэрмінам «Русь», даволі дзівосны тэрмін «Чорная Русь». Нам, што праўда, ад гэтай «Чорнай Русі» ані холадна, ані горача. З увагі ж, аднак, на тое, што ўкраінскія рэдактары гэтае кніжкі прабуюць гэты цёмны свой тэрмін уцісьнуць сваім дарагім суседзям з-за балота, дык, каб ня купляць ката ў мяшку (як здарылася было раз Багушэвічу), нам вось і прыйдзецца тут заглянуць гэтай дзіковінцы ў зубы.

П. Шэвалье піша:

«Країна, де мешкають козаки, зветься Україною, що означає окраїна. Це вся територія, що простягнася понад Волинню та Поділлям і яка входить до складу Київського та Брацлавського воєводств.

«Останніми роками козаки самі стали господарями цих областей, а також частини Чорної Русі, яку вони потім змушені були залишити» б. 43).

У гэтай цытаце перш за ўсё кідаецца ў вочы, што аўтар, калі ідзе аб тэрмін «Україна»», дакладна акрэсьлівае яго адміністрацыйнымі рамкамі ваяводзтваў, калі-ж гаворыць аб «Чорнай Русі», дык гэтых ваяводзкіх рамак мы тут не знаходзім. Аднак, навет бяз гэтых бліжэйшых дадзеных можна ўсё-ж дадумацца, што «Чорнай Русяй» Шэвалье відавочна называе тыя ўкраінскія землі, якія ў той час не ахапляліся тэрмінам «Украіна». Землі гэтыя — гэта перадусім Валынь і Падоль, а далей шчэ на захад гэта — Галіччына, якая тады называлася Русьсю або Рускім ваяводзтвам. Такім чынам, Шэвалье пад тэрмінам «Чорная Русь» мог-бы разумець альбо вылучна адну Галіччыну, або Галіччыну, Валынь і Падоль.

У гэтым месцы мы маглі-б паставіць пытаньне, чаму Шэвалье, называючы Галіччыну і наагул сягоньняшнюю заходнюю Украіну «Чорнай Русяй», называе гэтую Русь «Чорнай», тады як з іншых крыніц ведама, што гэтыя землі называны былі «Чырвонай Русяй»?

Адказ на гэтае пытаньне, паколькі сам Шэвалье ня лічыў патрэбным перад намі тлумачыцца, мы, зразумела, мусім шукаць перш за ўсё ў рэдактараў гэтае кніжкі, якія агладзілі яе сваімі акадэмічнымі заўвагамі. Бо-ж на тое гэткія кніжкі й рэдагуюцца акадэмікамі, каб усе цёмныя месцы былі для чытачоў аўтарытэтна высьветлены.

Сыпярша, аднак, як пазнаёміцца з думкамі кіеўскіх акадэмікаў у справе «Чорнай Русі», я хацеў-бы тут прыгадаць, што ў тым-жа часе, г. зн. перад 1654 годам, калі гэта афіцыйным назовам гэтманскай Украіны стаўся тэрмін «Малая Расея», былі цікавыя спробы акліматызаваць на Украіне тэрмін «Белая Русь» (тэрмін, які на працягу пару папярэдніх стогодзьдзяў быў рэклямаванай шыльдай маскоўска-суздальскай зямлі). Для ілюстрацыі — пару цытатаў з тагачасных дакумантаў:

Рапарт маскоўскага пасла Г. Ункоўскага (19 красавіка 1649 г.): «И мы — гаварыў гэтман Б. Хмяльніцкі — писали к королю и к паном раде о том, будет они без измены хотят с нами мир имети и они б мир с нами учинили на том, что им, Ляхом и Литве, до нас, Запороского Войска и до Белой Руси, дела нет. И уступили бы мне и Войску Запороскому всей Белой Руси по тем границам, как владели благочестивые великие князи, а мы в подданстве и в неволе быти у них не хотим.»

У М. Грушэўскага (т. 8, ч. 3, б. 173): «По чим боці», — казаў Хмяльніцкі Ункоўскаму — «Запорозке військо та Біла Русь» (Украіна), той буде мати величезну силу і всім неприятелям страшну.»

Ліст македонскага мітрапаліта Галакціёна цару Аляксею Міхайлавічу з 27 жніўня 1648 году: «По сем ведомо чиню великому вашему царствию, как есми ехал через Литовское государство и был и виделся со многолетным и пресветлым великим гетманом Белой Руси, господином Зиновьем (Б. Хмяльніцкім), и в те поры бился он, гетман, с королем литовским при мне и побил у него ратных людей королевских 10 000 человек.»

Але вернемся да кніжкі Шэвалье і да ягонай «Чорнай Русі».

«Чорною Руссю» — пішуць у сваіх «примітках» рэдактары — «називали в Польщі у XVI—XVIII ст. південно-східну частину сучасної Білоруської РСР з містами Бобруйськом, Речицею, Несвіжем, Слуцьком, Слонімом та іншими — приблизно сучасну Гомельську та частину Могильовської області, — саме ту частину Білорусії, яку раніше від інших було приєднано до Литви.» (б. 166).

У гэтым сваім выясьненьні рэдактары чамусьці ані словам не заікнуліся аб аўтары рэдагаванай імі кніжкі, відавочна спадзяючыся, што ўкраінскі чытач настолькі інтэлігентны, каб самому дагадацца, што Шэвалье, жывучы ў часе апісваных падзеяў пры французскім пасьле ў Польшчы, ня мог ня быць у залежнасьці ад польскай тэрміналёгіі. Але як-бы там ня было, узброенны акадэмічным выясьненьнем адносна тэрміну «Чорная Русь», нам нічога не астаецца, як яшчэ раз глянуць на цёмныя месцы Шэвальеўскае кніжкі праз іхныя акадэмічныя вакуляры і навочна пераканацца, на колькі лепш мы цяпер разумеем тое, што пісаў гэты француз:

«Поляки завжди чинили опір усім, навіть найгрізнішим ворогам, і все ж ці війни не здавалися їм такими небезпечними, як війна з козаками, що розпочалася 1648 р., майже в момент смерті короля, бо ці бунтарі втягнули у свій заколот мало не все населення Чорної Русі» (б. 68).

Ня ведаю, як хто, але я асабіста гэты тэкст бяз рэдактарскай помачы разумею куды лепш, як з іхнай сьветлай помаччу. Бо калі «Чорную Русь» разумець так, як яны выясьняюць, дык тады і «населення Чорної Русі» ня было-б украінскім народам, а што за гэтым ідзе — і ў «нацыянальна-вызвольнай вайне ўкраінскага народу» — як гэты пэрыяд украінскай гісторыі называюць украінскія гісторыкі, украінскі народ ніякага ўдзелу ня браў-бы. Але-ж так думаць мог-бы толькі чалавек бязграматны, з чым згодзяцца і кіеўскія акадэмікі. Яны затым мусілі-б згадзіцца і з тым, што толькі бязграматны чалавек мог даць такое бязграматнае выясьненьне тэрміну «Чор-

Шчасьлівая разьвязка?..

(Скуль пайшоў назоў «Беларусь»?)

Гэта — не адказ сп. Вялікаліцьвіну на ягоныя закіды й высновы, зробленыя ў артыкуле «Як паўстаў назоў „Беларусь"», што быў зьмешчаны працягам у 10–11 нумарох «Бацькаўшчыны». Мы тут маем на ўвазе тэорыю М. Сарафанава, выведзеную ў сэрыі артыкулаў пад загалоўкам «Слово об одном юбилее», якая друкавалася ў ведамай расейскай газэце з ЗША — «Новое русское слово».

У 7-м, заключным разьдзеле гэтае сэрыі («Новое русское слово», 11. 6. 1962) М. Сарафанаў даводзіць, што назоў «Беларусь» ёсьць ні чым іншым, як няўдалай транскрыпцыяй аўтэнтычнага назову «Былая Русь» ці «Быларусь». Згодна М. Сарафанава, яшчэ задоўга да ўзьнікненьня гістарычнае Кіеўскае Русі на тэрыторыі сучаснае Беларусі існавала першапачатковая, «магутная» дзяржава ўсходняга славянства, якая й звалася «Русьсю» ці была **аўтэнтычнай** «Русьсю». Цэнтрам гэтае дзяржавы быў Полацак. Калі-ж пазьней гэты цэнтр перамясьціўся ў Кіеў, а кіяўляне ці «прышэльцы» Паляне прысабечылі назоў «Русь», тая старая, «аўтэнтычная Русь» стала называцца «Былой Русьсю». У паўднёвай гаворцы апошняя Русь пачала вымаўляцца, як «Біларусь», а потым «няграматныя пісакі» «і» сталі пісаць праз «яць» і з «Былай Русі» ўтварылася «Беларусь».

М. Сарафанаў ня ставіць пад сумліў, ці запраўды старажытная Полаччына й Смаленшчына зваліся Русьсю. Свае разважаньні й высновы адносна гэтае «Былое Русі» ён асноўвае на некаторых дадзеных «Слова аб палку Ігаравым», пайменна на спасылках гэтага эпічнага твору на «век Траяна» ці «Траянаў», а таксама на эпапэю полацкага князя Ўсяслава Чарадзея. М. Сарафанаў думае, што названы ў «Слове аб палку Ігаравым» Траян быў ня толькі паганскім Богам, але што гэтым імем славяне называлі й хрысьціянскага Бога. Гэта — хрысьціянская Тройца. Скуль «век Траяна» — гэта хрысьціянская эпоха. Выходзячы з таго, што ў «Слове аб палку Ігаравым» сказана: «На седьмомъ веце Трояни връже Всеславъ жребій о девицю себе любу...» («На сёмым веку Траянавым кінуў Усяслаў лёс пра дзяўчыну яму любую...»), М. Сарафанаў робіць выснаў, што тут ідзе мова не пра Ўсяслава Брачыславіча, які жыў у XI стагодзьдзі, але пра іншага «вялікага» й «слаўнага» полацкага князя Усяслава, князя «старое Русі», што жыў і тварыў цуды **ў VII стагодзьдзі** нашай хрысьціянскай эры.

М. Сарафанаў не аналізуе глыбей сэнс і лёгіку «Слова аб палку Ігаравым». Ён навет у песьні гэтага «Слова» пра Ўсяслава Чарадзея дапускае некаторыя патрэбныя яму папраўкі, як замену рачулкі Нямігі на раку Нёман ці места Дудуткі на вусьце Дунаю. Паэтычны перасьпеў: «Тому въ Полотске позвониша заутренюю рано у святыя Софеи въ колоколы, а онъ въ Кыеве звонъ слыша» («Яму ў Полацку пазванілі да Ўтрані рана ў званы Сьв. Сафіі, а ён у Кіеве звон гэты пачуў») М. Сарафанаў разумее, не як выказваньне тугі Ўсяслава па роднаму Полацку, але як асэнсаваньне «казачнай хуткасьці» ягоных баявых рухаў. Тым часам М. Сарафанаў «Слова аб палку Ігаравым» называе «дарам Божым» для «рускае гістарычнае навукі», бо яно быццам-бы памагае адрадзіць «рускую гісторыю ўва ўсёй ейнай веліччы»; пайменна зьнішчае «нарманскую тэорыю» пра ўтварэньне Кіеўскай Русі ды вядзе нас у «сівыя далі багатай рускай гісторыі». «Полацак — гэта пра-Масква, тое сэрца старажытнай Русі, дзе завязалася ейная магутнасьць і веліч, якія, ня гледзячы на ўсе выпаўшыя на ейную долю выпрабаваньні, жывуць і працьвятаюць да сяняшняга дня», — заключае М. Сарафанаў.

Бязумоўна, мы згодныя з М. Сарафанавым, што «руская раўніна» між пунктамі Ноўгарад—Кіеў ня была пустым месцам і што тут ня жылі «зьверападобныя дзікуны», як гэта тэндэнцыйна цьвердзяць кіеўскія летапісы. Аднак нельга прыняць за праўдападобную ягоную канцэпцыю, быццам тэрыторыя сяняшняй Беларусі калісьці называлася «Русьсю», а потым «Быларусьсю», як нельга згадзіцца зь перанясеньнем князя Ўсяслава з «Слова аб палку Ігаравым» у VII стагодзьдзе. Гэта новая няўдалая спроба Расейцаў штучна ўлучыць нас у іхную «адзіную недзялімую».

Найстарэйшыя хронікі, якія дайшлі да нас, не пакінулі сьледу, які сьветчаў-бы, што старажытныя Полаччына, Смаленшчына й Тураўшчына ў нацыянальна-дзяржаўных адносінах называліся Русьсю. Раней Русьсю звалася Кіеўшчына, потым гэты назоў стаў пашырацца на Чарнігаўшчыну, Севершчыну й Куршчыну, а ў некаторых дачыненьнях — на Ноўгарадчыну, Суздальшчыну й навет Смаленшчыну (у сувязі з тым, што гэтыя землі праз доўгі час знаходзіліся ў палітычнай залежнасьці ад Кіеўскай Русі, ці, тым ці іншым чынам, былі зьвязаныя зь ёю). Полацкае княства, якое ў той час было разьвітай і незалежнай дзяржавай, а таксама падпарадкаваныя Кіеву Смаленшчына й Тураўшчына называліся проста або гэтымі назовамі, або племяннымі назовамі — Крывічы, Дрыгвічы й г. д. Калі ўважліва прачытаць і прааналізаваць «Слова аб палку Ігаравым», дык такое разрозьніваньне мы сустрэнем і ў гэтым літаратурным творы з канца XII стагодзьдзя. Праўда, аўтар гэтага твору назовам «Русь» ахоплівае шмат абшырнейшую тэрыторыю ды ўключае сюды й Смаленшчыну, разумеючы ўсё гэта як адзіную нацыянальна-дзяржаўную цэласьць, хоць і ў глыбокім працэсе свайго распаду. Наадварот, Полацкае княства, хоць і раздробленае цяпер на некалькі ўдзельных княстваў, у «Слове аб палку Ігаравым» стаіць асобна. Гэта — ня Русь, але Полаччына ці «грозныя палачане». Тым больш гэта тычылася эпохі Ўсяслава Чарадзея, пра што сьветчыць і аўтар разгляданага твору.

Звяртаючыся да «рускіх князёў», каб яны памсьціліся за паразу Ігара Сьвятаславіча (героя твору) і злучыліся ў вабароне «Рускае зямлі» ад Полаўцаў, аўтар «Слова аб палку Ігаравым» пералічае суздальскага князя Ўсевалада, смаленскіх князёў Рурыка й Давыда (гэтым часам яны княжылі ў Кіеўшчыне), галіцкага князя Яраслава Асмамысла, валынскіх князёў Рамана й Мсьціслава, а таксама Інгвара й Усевалада. Ссылка на Полаччыну й полацкіх князёў тут робіцца зусім зь іншай мэтай. Прывядзем гэтае месца: «Ужо й Сула не цячэ срыбнымі струменьнямі пад горад Перэяслаўль, а Дзьвіна балотам цячэ да тых грозных палачанаў пад клікам паганых. Адзін Ізяслаў, сын Васількаў, пазваніў сваімі войстрымі мячамі аб шлёмы літоўскія, перабіў славу свайго дзеда Ўсяслава, а сам пад чырвонымі шчытамі на крывавай траве быў прыбіты літоўскімі мячамі... Ня было тут ні брата Брачыслава, ні Усевалада (?); адзін ён выпусьціў жамчужную душу із харобрага цела праз залатыя каралі...». Як бачым, ссылка гэтая зроблена для параўнаньня, што й Полацкае княства таксама перажывае долю Русі, бо й тут, як на Суле Полаўцы, тывожаць палачанаў-Крывічоў «пагане»-Літоўцы. Аб тым, што аўтар «Слова аб палку Ігаравым» разьмяжоўваў Полацкае княства ад Русі, вельмі добра сьветчыць наступная вытрымка з гэтае песьні: «Яраслаў і ўсе ўнукі Ўсяслававы! Ужо сьхіліце сьцягі свае, укладзіце свае мячы пашкоджаныя: ужо бо (вы) выскачылі із дзедаўскай славы. Бо вы сваімі звадамі пачалі наводзіць паганых на зямлю Рускую, **на спадчыну Усяслава**; з-за гэтае звады сталася насільле ад зямлі Полаўцаў!».

Яраслаў тут, ведама, зьяўляецца сучасным аўтару «Слова» чарнігаўскім князем — Яраславам Усеваладавічам. Гэта ня праўнук Усяслава Чарадзея, ня менскі князь, як гэта думаюць савецкія гісторыкі. Што гэта так, а ня інакш, вынікае зь песьні пра кіеўскага князя Сьвятаслава Ўсеваладавіча, дзе апошні скардзіцца: «І ўжо ня бачу ўлады магутнага, багатага й ваяўнічага брата майго Яраслава з чарнігаўскімі баярамі, дружыньнікамі... гэтыя навет бяз шчытоў з нажамі крыкам палкі перамагаюць, звонячы прадзедаўскай славай». І запраўды, на што скардзіцца аўтар, ад сябе ці голасам кіеўскага князя, чарнігаўскі князь Яраслаў каваў «крамолы», унікаючы супольнага змаганьня супраць Полаўцаў. Як перад паходам Ігара, так і пасьля гэтага паходу ён адмаўляўся ад агульных паходаў супраць Полаўцаў, у выніку чаго гэтыя паходы зусім зрываліся ці не дасягалі мэты. Вось-жа, даючы агульны малюнак, аўтар «Слова» бярэ Яраслава чарнігаўскага, як прадстаўніка «Рускай зямлі», а полацкіх князёў, як прадстаўнікоў іншае дзяржавы — «спадчыны Ўсяслава» ці Полацкага княства. Такім чынам, тут Полацкае княства супрацьпастаўляецца Кіеўскай Русі.

Што ідзе далей, песьняй пра Ўсяслава Чарадзея аўтар «Слова» таксама падкрэсьлівае гэтую апрычоннасьць Полацкага княства, маючы на ўвазе ягоную слаўную мінуўшчыну, бо Ўсяслаў і «разьбіваў славу» Яраславу (Уладзімеравічу), здабываючы Ноўгарад, і «засяваў касьцямі рускіх сыноў» берагі Нямігі, ды навет, хоць і не з свае амбіцыі, даткнуўся кіеўскага вялікакняжага пасаду й, не жадаючы змагацца за гэты пасад, «лютым зьверам» адскочыў ад яго й падаўся ў сваю Полаччыну.

Быў Ўсяслаў з «Слова аб палку Ігаравым» полацкім князем з XI стагодзьдзя (1044—1101), ці легендарным князем «старое Русі» М. Сарафанава? Бязумоўна, ён быў першым, бо імя ягонае зьвязана з падзеямі гэтага XI стагодзьдзя. Што-ж тычыцца «века Траяна» ці наагул Траяна, пра што ў «Слове» ўспамінаецца ажно чатыры разы («рища въ тропу Трояню чресъ поля на горы», «Были вечи Трояни», «вступила девою на землю Трояню» й «На седьмомъ веце Трояни»), дык тут мова йдзе не пра «хрысьціянскага Бога», «Тройцу» ці «хрысьціянскую эру». Апошняя здагадка не падцьвярджаецца наступным сказам «Слова»: «Были вечи Трояни, минула лета Ярославля; были плъци Олговы, Ольга Святославичя». Тут гаворыцца, такім чынам, пра штосьці **мінулае**, у той час, як хрысьціянская эпоха ды й Тройца існавалі й пры аўтару «Слова аб палку Ігаравым». Выходзячы з таго, што ў вадным месцы северскі князь Ігар, герой «Слова», называецца «ўнукам Траяна» («...рища въ тропу Трояню чресъ поля на горы! Пети было песнь Игореви того внуку»), а ў другім месцы імя Траяна зьвязваецца зь зямлёй усходніх славянаў («Въстала Обида въ силахъ Дажьбожа внука, вступила девою на землю Трояню...»), праўдападобна трэба дапусьціць, што Траян быў князем, абвеяным легэндамі. Апошняе падцьвярджае таксама: «Были вечи Трояни» ці «На седьмомъ веце Трояни». Дарэчы заначыць, што імя Траян ня было чужым для ўсходніх славянаў. Напрыклад, вялікі князь літоўскі Тройдзень таксама ў летапісных крыніцах выступаў як **Троен** ці **Траян.**

Гэта праўда, што «Слова аб палку Ігаравым» зьяўляецца ня толькі літаратурным помнікам, але й гістарычнай крыніцай. Гэты помнік вельмі важны й для нашае гісторыі. Як зазначалася вышэй, ён насьвятляе гісторыю Полацкага княства, як апрычоннае й палітычна незалежнае дзяржавы, зусім нязвязанае зь Русьсю. У песьні пра Ўсяслава Чарадзея, хоць падзеі перастаўленыя й паказаныя ў алегарычнай форме, насьветлена слаўнае мінулае Полацкага княства XI стагодзьдзя. **Усяслаў Чарадзей** «раскрываў вароты» Ноўгараду, «зьніжыў славу» Яраславу й ягоных сыноў, а галоўнае ў бітве пры Менску берагі Нямігі «засеяў касьцямі рускіх сыноў». Кіеўскія летапісы нам паведамляюць, што ў бітве на Нямізе 1067 году Ўсяслаў пагалоўна быў разьбіты. Калі гэта было так, дык чаму ў такім выпадку «пераможная» кіеўска-чарнігаўска-перэяслаўская злучаная армія не пайшла на Полацак, дарога куды была «адкрытая», але завярнула ў Смаленшчыну, дзе стала лягерам за Дняпром. Сюды пайменна быў запрошаны Ўсяслаў Чарадзей быццам-бы для перамоваў, але як толькі ён зьявіўся ў варожы лягер, паверыўшы прырачэньню на крыжы, ён з сынамі быў схоплены й адвезены ў Кіеў, дзе й трапіў у цёмныя скляпеньні. Значыцца, мае слушнасьць аўтар «Слова аб палку Ігаравым», бо інакш кіеўскія князі не патрабавалі-б дзейнічаць здрадным спосабам.

Маленькая папраўка. Савецкія гісторыкі ў Дудутках (скочи влъкомъ до Немиги съ Дудутокъ») бачаць мястэчка з гэтым назовам, што знаходзіцца каля Ноўгараду. Больш праўдападобна, аднак, што гэта былі беларускія Дудуткі, сяньня вёска Дудзічы, якая ляжыць каля Сьвіслачы недалёка Пухавічаў. Ад Ноўгараду Ўсяславу было даволі далёка «скакаць», каб перагарадзіць дарогу варожай арміі. Ён, бачна, «скочыў» неспадзяванна з Дудзічаў. Як ведама, бітва на Нямізе адбылася глыбокай зімой (3 сакавіка). Адзіным хутчэйшым шляхам з Полацку маглі служыць толькі замёрзлыя рэкі. Вось-жа на пярэймы ворагу Ўсяслаў з сваім войскам спяшыў ракой Беразіной. Дамкнуўшы Сьвіслачы й дазнаўшыся, што варожая армія прайшла ўжо пад Менск, Усяслаў зьвярнуў на Сьвіслач і з «Дудутак скочыў да Нямігі».

Нам думаўцца таксама, што ня можна так надужываць, як гэта вельмі часта робяць савецкія й наагул расейскія гісторыкі, перасьпевам «Слова»: «На сёмым веку Траянавым кінуў Усяслаў лёс пра дзяўчыну яму любую. Ён хітракамі абпёршыся на каня, падскочыў да гораду Кіева й дакрануўся дзідаю кіеўскага залатога пасаду». Гэта тлумачыцца названымі гісторыкамі, як-бы й запраўды Ўсяслаў вельмі імкнуўся захапіць «спадчынны» вялікакняжы пасад. Між іншым, гэта толькі мастацкія прыёмы, гістарычная вартасьць чаго нэўтралізуецца наступным такім-жа прыёмам: «Адскочыў ад іх (ад Кіеве й княжага пасаду) лютым зьверам». Гістарычна ведама, што Ўсяслаў ня сам захапіў кіеўскі вялікакняжы пасад, але быў пасаджаны на яго кіяўлянамі. Узбунтаваўшыся, яны высеклі Ўсяслава зь цямніцы. Пасьля Ўсяслаў уцёк зь Кіева (спад Белгараду) і ўцёк не таму, быццам-бы спалохаўся выгнаньніка Ізяслава, што прыйшоў пад Кіеў з польскай арміяй, але таму, што не жадаў змагацца за чужыя інтарэсы й за гэты кіеўскі «залаты пасад». Можна было-б яшчэ варажыць, калі-б Усяслаў уцёк пасьля паразы, аднак ён зьбег, ня прыняўшы яшчэ бою зь Ізяславам і пакінуўшы верных яму кіяўлян у роспачы. Таму аўтар «Слова аб палку Ігаравым» і дадае: «Яму (Усяславу) ў Полацку званілі

(Заканчэньне на 4-ай бач.)

ная Русь», якое, нічога не высьняючы, зьбівае толькі чытача з панталыку, выварачвае думкі аўтара дагары нагамі, абніжаючы вертасьць гэтай кніжкі, як гістарычнага помніка.

Вось-жа, калі ўважаць, што рэдактары гэтае кніжкі людзі запраўды бязграматныя, іхнае высьненьне (ці зацямненьне) «Чорнай Русі» было-б тады ня чым іншым, як мэханічна-бяздумнай выпіскай з нейкага школьнага падручніка, аб якіх гэта ўжо 70 гадоў таму кіеўскі прафэсар В. Іконьнікаў пагардліва гаварыў: «Учебники — нередко последнее убежище давно уже опровергнутых наукою взглядов и заблужденій.»

Але калі ўважаць, што яны не такія ўжо дурні, як можа каму здавацца, дык тады трэба было-б прызнаць, што за кулісамі іхнага бязграматнага высьненьня тэрміну «Чорная Русь» хавацца нейкая т. зв. вялікая палітыка. Сэнс такой палітычнай махінацыі зводзіўся-б, напрыклад, да таго, каб, перакінуўшы «Чорную Русь» з украінскай зямлі на літоўскую (гістарычная навука ў іх, што дышла, куды павярнуў, туды і вышла), выразаць такім чынам з нашай зямлі нейкую «паняволеную тэрыторыю», патрэбную ім па тое, каб украінскіх казакаў, што хадзілі ў Літву з мячом і торбай, лягчэй было паказаць украінскім чытачом, як «вызвольнікаў».

У гэтым мы можам упэўніцца, параўнаўшы, напрыклад, дэфініцыю «Чорнай Русі», дадзеную М. Грушэўскім («т. зв. Чорна Русь — волости в районі полудневих притоків Німана — Новгородок, Несвиж, Слоним, Вотковийськ, і верхньої Ясольди — Здитов», т. 2, б. 303), з той, якую даюць рэдактары кніжкі Шэвалье («південно-східна частина сучасної Білоруської РСР... приблизно сучасна Гомельська та частина Могильовської області»). Рэдактары, як бачым, «Чорную Русь» адсоўваюць далей на ўсход, ці інакш кажучы — бліжэй да раёну тагачаснай украінскай ваеннай акупацыі. Гэтман Б. Хмяльніцкі, як ведама, назначаючы у 1656 годзе гаўляйтарам у гэтую акупацыйную зону свайго палкоўніка Івана Нечая, даў яму тытул — «палкоўніка беларускага, магілеўскага і гомельскага». Такім чынам, кіеўскія акадэмікі пад тэрмінам «Чорная Русь» разумелі-б тое самае, што іхны Хмяльніцкі ў тым часе называў «Белай Русяй». (Каляровымі Русямі, як бачым, яны гандлююць, як цыган малёванымі коньмі, хоць, як той казаў, усе гэтыя Русі, як іх мёдам не шмаруй, Траянскім канём сьмярдзяць).

Між іншага, падобную палітычную махінацыю з тэрмінам «Чорная Русь» мы наглядаем таксама і ў польскага палітгісторыка Я. Рэмбэлінскага, які ў сваёй Гісторыі Польшчы, выданай пасьля вайны, стараецца пры помачы гэтага-ж самага тэрміну апраўдаць і Рыскую мяжу і польскія прэтэнзіі да нашых заходніх зямель:

„Na wschód (od późniejszej Żmudzi) znajdowała się Ruś Czarna, od Grodna do Nowogródka i Głębokiego, na której terytorium znajdowało się też i Wilno. Język tej Rusi, język statutów litewskich j latopisów, przechował się na Litwie następnie jako urzędowy jeszcze przez dwa długie stulecia. Język ten, którym mówił Jagiełło, bliski pod wielu względami polskiemu, wpłynął też na polszczyznę... Ta też następnie Czarna Ruś, przyjąwszy katolicyzm, spolonizowałasię całkowicie: wydała Mickiewicza, w niej znajdowało się „centrum polszczyzny" — Soplicowo..."

У гэтых мадэрных спробах заежджаную кабылу гісторыі ўпрэгчы на службу польскага імпэрыялізму ёсьць, між іншага, доля праўды, а менавіта, што Вільня і Віленшчына былі славянскімі, а ня балцкімі. І тут ён лье ваду на наш млын, што праўда — нясьведама, падобна, як нашыя тэарэтыкі, выдумляючы нейкіх літоўскіх люцічаў, як дзяржаўна-творчае племя, нясьведама падліваюць ваду на польскі млын.

Вяртаючыся да кніжкі Шэвалье і да скандальных разыходжаньняў у тэрміналёгіі паміж ім і ягонымі ўкраінскімі рэдактарамі варта цяпер затрымацца над пытаньнем: якім гэта тэрмінам называе Шэвалье тыя землі, якія ён мусіў-бы назваць «Чорнай Русяй», калі-б гэты тэрмін ён разумеў так, як хочацца ягоным рэдактарам, каб мы паверылі, што ён яго так і разумее.

П. Шэвалье піша:

«1596 р. король Сігізмунд Третій після скарги султана заборонив козакам провадити свої звичні походи на Чорне море, і вони справді припинили їх; але натомість козаки кинулися тоді на Русь та Литву, де вони заподіяли нечуваних спустошень під проводом свого отамана Наливайка» (б. 35).

Я думаю, што кожны згодзіцца, што Шэвальў тут тэрмін «Русь» ужывае ў тым самым значаньні, што на іншых месцах ён акрэсьлівае тэрмінам «Чрная Русь», а тое што ягоныя рэдактары хацелі-б, каб ён назваў «Чорнай Русяй», ён называе «Літвой».

«Бог виявився прихильним до поляків як на Русі, так і у Литві, де він, як кажуть, своєю рукою витягнув обидва польські війська з небезпеки, в якій вони, за всіма людськими припущеннями мали б загинути.

«Повстання козаків та руських селян (на Украіне) поширилося з самого початку цієї війни у Литві тим легше, що народ цієї провінції (Літвы) досить близький звичаями та релігією до руських (г. зн. да ўкраінцаў).

«Козаки, увійшовши в двох різних місцях до Литви, зробили декілька походів на Полісся, країну, вкриту лісами та великими болотами, ..., захопили за допомогою підступного простолюддя, яке сприяло наскокові козаків, міста Стародуб та Гомель» (б. 98).

Мала таго, гаворачы напрыклад аб Жыровічах: «король, який саме та той час поїхав був на прощу до Журовицiв — місця богомілля у Литві», — Шэвалье нават ня прыйшло ў галаву, што маленькай заменай слоў «у Ліцьве» на «у Чорнай Русі», ён мог-бы гэтым бязьмежна прыслужыцца сваім украінскім рэдактарам, для якіх «Чорная Русь», што здохлая мыш у зубах — і праглынуць агідна і выплюнуць шкода...

А наагул, трудна ўсё-ж зразумець, чаму кіеўскім акадэмікам не спадабалася, што Шэвалье ўкраінскую зямлю назваў «Чорнай Русяй»: ён-жа мог яе назваць так, нічога благога не падумаўшы. На мой розум, напрыклад, каб я быў на месцы гэтага Француза і мне прышлося-б падшукаць нейкі адпаведны назоў для ўкраінскай зямлі, я ня выдумаў-бы нічога лепшага ад таго, які ён ужыў. На геаграфічных картах таго часу (таксама як і ў кніжках) Маскоўшчына была азначывана падвойным тэрмінам: «Масковія або Белая Русь». Гэты белы колед вельмі добра спалучаўся ў людзкіх уяўленьнях з краінай вечных сьнягоў і з белымі медзьвядзямі на вуліцах сталіцы белага цара. Дык вось, каб адрозьніць украінскую Русь ад маскоўскай, які-ж тады лепшы колер, калі ўжо ён патрэбны, мог-бы найбольш адпавядаць людзкім уяўленьням аб украінскай зямлі, калі ня колер чорназемны? Гэта аднак справы вузка суб'ектыўныя, але як слушна казаў Кандрат рэдактараў брат: думай, як хочаш, толькі волю рукам не давай.

(Далей будзе)

Зь беларускага жыцьця

Тыдзень Паняволеных Народаў у ЗША

Пачынаючы ад 1959 году, у Амэрыцы штагоду абходзіцца «Тыдзень Паняволеных Народаў». Адзначаецца ён, як напамінак аб тым, што ні Амэрыка, ні апанаваныя дыктатурай Крамля народы, не пакідаюць даваць, кажучы словамі амэрыканскага прэзыдэнта Кэнэды, «усё новыя і новыя сьветчаньні адданасьці справядлівым імкненьням усіх народаў да свае нацыянальнае незалежнасьці і людзкое свабоды».

Сёлета Тыдзэнь Паняволеных Народаў адбыўся ад 15-га да 21-га ліпеня. Працягам гэтага цэлага тыдня па шмат гарадох Амэрыкі адбыліся сходы амэрыканскіх грамадзянаў і прадстаўнікоў паняволеных народаў для засьветчаньня салідарнасьці ў вызвольнай справе – паданьня голасу за тых, што ў таталітарнай сыстэме камунізму аканаваныя на маўчаньне.

На заканчэньне Тыдня Паняволеных Народаў па цэрквах Амэрыкі былі адпраўленыя Багаслужбы, у Амэрыканскім Кангрэсе сэнатары й кангрэсмэны выступілі з заявамі пра падтрыманьне вызвольнага змаганьня народаў за зялезнай заслонай, губэрнатары штатаў і мэры шмат-якіх гарадоў выдалі адозвы да грамадзтва з заклікамі адпаведна выказаць і ўшанаваць вернасьць Амэрыкі ідэалам свабоды і прынцыпам нацыянальнага самавызначэньня.

У праклямацыі да Тыдня Паняволеных Народаў губэрнатара штату Нью-Ёрк Нэльсона Ракафэлера гаварылася, прыкладам, наступнае:

«Злучаныя Штаты ў вачох паняволеных народаў — гэта цьвярдыня чалавечае свабоды. Паняволеныя народы чакаюць ад нас правадырства ў справе іхнага вызваленьня й незалежнасьці ды аднаўленьня рэлігійнае свабоды. Калі мы не здолеем выявіць гэтае ініцыятывы — гаворыцца далей у праклямацыі губэрнатара Ракафэлера, — мы ня толькі пакінем у бядзе паняволеныя народы, але падвядзем пад пагрозу сваю свабоду».

Яшчэ летась, у часе абходу Тыдня Паняволеных Народаў, 20-ёх амэрыканскіх кангрэсмэнаў падпісалі рэзалюцыю, каб стварыць у Кангрэсе Злучаных Штатаў Камітэт у справах Паняволеных Народаў. Праект гэты яшчэ ня стаўся законам, але ён мае падтрыманьне сярод жыхароў і заканадаўцаў Амэрыкі. Сёлетні абход быў скіраваны таксама ў бок выяўленьня далейшых дамаганьняў стварыць Кангрэсавы Камітэт у справах Паняволеных Народаў. Побач з гэтым вядзецца шырокая кампанія за тое, каб Кангрэс Амэрыкі стварыў «Акадэмію Свабоды» – установу, што занялася-б разглядам долі паняволеных народаў. Робяцца таксама захады, каб у АЗН было пастаўлена на дэтальны разгляд пытаньне савецкага каляніялізму, а таксама, каб амэрыканская дзяржаўная радыястанцыя «Голас Амэрыкі» пашырыла і ўзмоцніла свае радыёвыя праграмы ў мовах нерасейскіх народаў Савецкага Саюзу.

Па цэлай Амэрыцы, дзе знаходзяцца беларускія асяродкі, беларусы бралі актыўны ўдзел у адзначэньні Тыдня Паняволеных Народаў.

У Чыкага

Урачыстасьць Тыдня Паняволеных Народаў адбылася сёлета ў Чыкага ў нядзелю 15-га ліпеня.

Некалькі тыдняў перад гэтым палкоўнік Райлі — кіраўнік адмысловых падзеяў у горадзе Чыкага — склікаў прадстаўнікоў ад усіх нацыянальных групаў у Гарадзкую управу, якія і абмеркавалі праграму ўрачыстасьці ды пачалі руплівую падрыхтоўку ў сваіх нацыянальных арганізацыях.

З нагоды Тыдня Паняволеных Народаў, як і мінулымі гадамі, губэрнатар штату Ілінойс Отто Кэрнэр і мэр гораду Чыкага Рычард Далі выдалі спэцыяльныя граматы, у якіх віталі непахіснае змаганьне паняволеных народаў супраць маскоўскага камунізму, за сваю нацыянальную свабоду і незалежнасьць. Мэр Далі заклікаў у сваёй грамаце ўсіх вернікаў у горадзе Чыкага маліцца ў сваіх сьвятынях за аднаўленьне незалежнасьці і рэлігійнай свабоды ў краінах паняволеных камунізмам.

Ня гледзячы на дажджлівую пагоду, на дэманстрацыю сабралася каля дзьвюх тысяч прадстаўнікоў ад 32 нацыянальнасьцяў. Актыўны ўдзел у дэманстрацыі брала Арганізацыя Беларуска-Амэрыканскае Моладзі ў Штаце Ілінойс. Яна выдэлегавала на дэманстрацыю групу сваіх сяброў у беларускіх нацыянальных строях і з беларускім ды амэрыканскім нацыянальнымі сьцягамі. Перад урачыстасьцямі Управа АБАМСІ перадала ў праграме беларускіх радыяперадачаў «Нёман» адмысловы заклік да Беларусаў Чыкаго й ваколіцаў узяць актыўны ўдзел ў адзначэньні Тыдня Паняволеных Народаў. Заклік не застаўся бяз выніку. Да моладзі далучылася вялікая група сяброў Згуртаваньня Беларусаў у Штаце Ілінойс, якія на дэманстрацыі разам стварылі вялікую беларускую калёну. Былі, аднак, і такія, што лічылі выгаднейшым паехаць лавіць рыбку...

Прамоўцы, якія выступалі на маніфэстацыі, падкрэсьлівалі факт, што імкненьне да незалежнасьці ніколі ня слабла й не аслабне ў сэрцах паняволеных народаў ды закляймавалі Расею як найбольшую захопніцка-каляніяльную імпэрыю сьвету.

На заканчэньне ўрачыстасьці быў адсьпяваны Гімн Паняволеных Народаў, пасьля чаго была прачытаная і прынятая рэзалюцыя, у якой выказваецца наважанасьць змаганьня за свабоду й незалежнасьць ўсіх паняволеных народаў. Урачыстасьць закончылася супольнай малітвай.

Весткі з Англіі

Як паведамляе бюлетэнь Згуртаваньня Беларусаў у Вялікабрытаніі, пасьля даўжэйшых захадаў і стараньняў беларускіх арганізацыяў у Лёндане наладжана суботняя школа для беларускіх дзяцей. Школа знаходзіцца пры англіканскай царкве на Rivercourt Road, W. 6. Кіруе ёй сп. А. Жданковіч. Ініцыятары школы спадзяюцца, што ўсе беларускія бацькі будуць пасылаць у яе сваіх дзяцей, каб яны вывучалі сваю родную мову і ніколі яе не забываліся.

☆

З ініцыятывы сп-ні В. Рыч — ангельскай літаратаркі і прыяцелькі Беларусаў – у Лёндане арганізуецца Таварыства дзеля пашыраньня беларускай літаратуры сярод англамоўных народаў. Заплянавана выдаць у гэтым годзе Антлёгію Беларускай Літартуры ў ангельскай мове і адзначыць угодкі Янкі Купалы.

Беларускія арганізацыі прывіталі гэты шляхотны пачын нашай ангельскай прыяцелькі і задэкляравалі ёй сваю падтрымку й супрацоўніцтва.

Шчасьлівая разьвязка?..

(Заканчэньне з 3-яй бачыны)

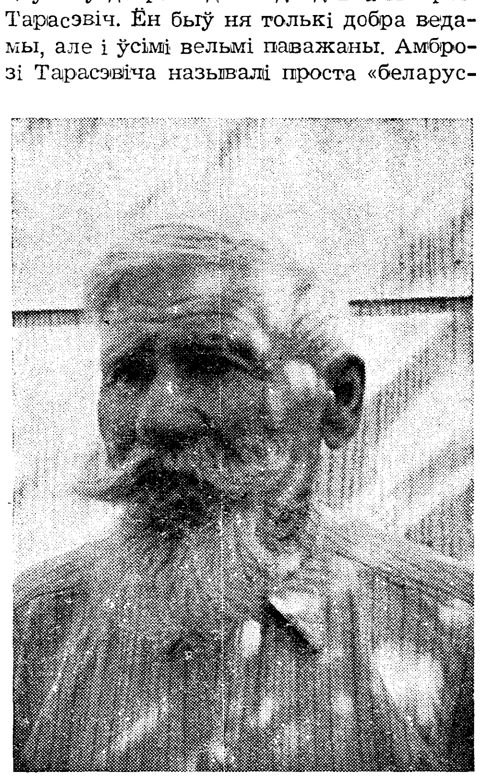
ў званы Сьв. Сафіі, а ён гэты звон чуў у Кіеве», г. зн. Усяслаў тужыў па бацькаўшчыне, і калі прыйшла нагода, ён зрокся кіеўскага вялікакняжага пасаду й уцёк у Полацак.

Як бачым, каб ня выпусьціць нас з «адзінай недзялімай», расейскія гісторыкі кідаюцца, як трапна спасьцярог сп. Ч. Будзька, ад аднаго Траянскага каня да другога. Відаць бедная Рагнеда ўжо ня мае такога прывабнага характва, каб «пленить» Беларусаў. Таму яны пачынаюць будаваць новага Траянскага каня ў выглядзе «агульнарускага» залатога замку. Ён будуецца аднак на паветраных стаўбах.

П. Урбан

Сьв. Пам. Амброзі Тарасэвіч

Сярод Беларусаў Мюнхэну й ваколіцаў быў добра ведамы дзядзька Амброзі Тарасэвіч. Ён быў ня толькі добра ведамы, але і ўсімі вельмі паважаны. Амброзі Тарасэвіча называлі проста «беларускім Дзедам». І гэта ня прыпадкова. Дзядзька Тарасэвіч сёлета увесну адсьвяткаваў 90 ўгодкі свайго народжаньня. На сустрэчы, якую яму з гэтай нагоды наладзілі Беларусы Мюнхэну, прысутныя маглі яшчэ раз падзіўляць ягонае здароўе, ягоны гумар. Але ня толькі дзеля гэтага ўсе любілі і паважалі дзядзьку Тарасэвіча. Ён быў заўсёды ведамы як вельмі пабожны, сумленны і, перш за ўсё, працавіты чалавек. У пасёлку Людвігсфэльд каля Мюнхэну, дзе дзядзька Амброзі жыў апошніх дзесяць год, яму даводзілася доўгі час жыць зусім самому ў сваім памешканьні. І тыя, хто яго адведваў, зьдзіўляліся, што дзядзька Амброзі ня толькі сам выглядваў заўсёды акуратна, але і ўсю сваю хатнюю гаспадарку трымаў у найлепшым парадку.

Гэтак, у ўторак, 24 ліпеня, як і кожны дзень, дзядзька Амброзі рана ўстаў, навёў парадкі ў хаце і прылёг на ложак адпачыць. Ён спакойна заснуў, але гэтым разам назаўсёды.

Дзядзька Амброзі ў сваім жыцьці ніколі не хварэў, хоць жыцьцё ягонае было нялёгкае. Нарадзіўся ён ў 1872 годзе на Століншчыне на Палесьсі. Цяжкое жыцьцё пры царызьме змусіла яго, як і сотні тысяч іншых беларускіх сялян, пакінуць родны край і шукаць кавалка хлеба заграніцай. У 1913 годзе ён трапляе ў Амэрыку. На заводзе Форда, дзе ня кажны мог тады доўга вытрываць, Амброзі Тарасэвіч прапрацаваў аж да 1920 году. З дзесяткам тысяч даляраў у кішэні ён вяртаецца ў родны Столін, купляе 20 гэктараў зямлі і заводзіць узорную гаспадарку. У 1939 годзе прыходзяць бальшавікі і пазнаюць ў Тарасэвічу свайго «клясавага ворага».

Ваенная разруха, пагроза паўторнага прыходу «освободітелей»... Дзядзька Тарасевіч пакідае мазалём набытую гаспадарку, сваю бацькаўшчыну, каб шукаць справядлівасьці ў чужых краінах.

Жыцьцёвы шлях сьвятой памяці Амброзія Тарасэвіча — ня нейкая паадзіночная зьява; ён характэрны для вялікай часткі нашага народу, раськіданай ня толькі па Захадзе, але й па цяперашніх польскіх гэтак званых «Земях одзысканых» да па вялізарных прасторах Заўральля.

Адно пацяшальнае ў гэтай нашай народнай трагедыі, што беларуская стыхія родзіць такіх моцных фізычна і духова людзей, якіх ня ломяць ніякія злыбяды. Сьв. памяці дзядзька Тарасэвіч пасьветчыў гэта сваім прыкладам.

Хай яму будзе вечным заслужаны супакой!

УВАГА!

У ВЫДАВЕЦТВЕ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» АБО Ў НАШЫХ ПРАДСТАЎНІКОЎ заўсёды можна набыць наступныя кнігі:

Янка Купала. СПАДЧЫНА. Выбар паэзіі з крытычным артыкулам Ст. Станкевіча. Бач. 564. Цана 7, 9 або 11 ам. дал. (залежна ад вокладкі й паперы).

Янка Купала. ТУТЭЙШЫЯ. П'еса з крытычным артыкулам Р. Склюта. 83 бач. Цана 1 ам. дал.

Янка Купала. РАСЬКІДАНАЕ ГНЯЗДО. Драма з крытычным артыкулам Р. Склюта. 58+XV бач. Цана 1 ам. дал.

Якуб Колас. НОВАЯ ЗЯМЛЯ. Паэма з крытычным артыкулам Р. Склюта. XXXII+246 бач. Цана 3 ам. дал.

Якуб Колас. СЫМОН МУЗЫКА. Паэма з крытычным артыкулам Р. Склюта й А. Бабарэкі. XXXII+238 бач. Цана 3 ам. дал.

Якуб Колас. У ПАЛЕСКАЙ ГЛУШЫ. Повесьць. 158 бач. Цана 1,50 ам. дал.

Максім Багдановіч. ВЯНОК. Збор твораў з крытычным артыкулам Ст. Станкевіча й Ант. Адамовіча. 274 бач. Цана 3 або 4 ам. дал. (залежна ад вокладкі).

Алесь Гарун. МАТЧЫН ДАР. Збор твораў з крытычнымі артыкуламі Ант. Адамовіча й А. Барычэўскага. 268 бач. Цана 3 ам. дал.

Андрэй Мрый. ЗАПІСКІ САМСОНА САМАСУЯ. Сатырычная аповесьць з крытычным артыкулам Р. Склюта. 88 бач. Цана 1 ам. дал.

Лукаш Калюга. НЯДОЛЯ ЗАБЛОЦКІХ. Аповесьць з крытычным артыкулам Р. Склюта. 127 бач. Цана 1,50 ам. дал.

Власт (Вацлаў Ластоўскі). ТВОРЫ. Апавяданьні. 112 бач. Цана 1 ам. дал.

Юрка Віцьбіч. ПЛЫВЕ З-ПАД СЬВЯТОЙ ГАРЫ НЁМАН. Мастацкі нарыс. 94 бач. Цана 1 ам. дал.

Аляксей Кулакоўскі. ДАБРАСЕЛЬЦЫ. Аповесьць з крытычным артыкулам Ст. Станкевіча. 110 бач. Цана 1 ам. дал.

БЕЛАРУСКІЯ КАЗКІ. Зборнік народных казак і літаратурных твораў з казачнымі матывамі. 215 бач. Цана 3 або 4 ам. дал. (залежна ад вокладкі).

ЛЯ ЧУЖЫХ БЕРАГОЎ. Альманах твораў беларускіх эміграцкіх паэтаў і пісьменьнікаў. 238 бач. Цана 3 ам. дал.

АБАВЯЗКАМ КАЖНАГА БЕЛАРУСА ЕСЬЦЬ ЧЫТАЦЬ, ПАШЫРАЦЬ І ПАДТРЫМЛІВАЦЬ «БАЦЬКАЎШЧЫНУ».

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. W. Duniec, 3444 Marvin Ave., Cleveland 9, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto 6, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber Mouvaux (Nord).

Замест фэльетону

Эй, ды ў нашай вёсцы!

— Сяньня на нашай вуліцы ізноў сьвята, ды й не абы якое: пікнік ладзім. Вы ўсе, суродзічы, што жывеце асабняком, ці то ў Кэнгуры, ці на даляровым кантынэньце, ці ў іншым месцы, падыходзьце бліжэй, давайце вашы рукі, пройдзем ды зірнём як нашы браты ў грамаду сабраліся. Пікнік гэта ня тое, што наш беларускі (вольны) кірмаш ці рэлігійны фэст, але-ж мо й знойдзем што падобнае.

Перш дазвольце пазнаёміць вас: Вось дзядзька Максім. Гадоў яму сорак пяць, шчыры, зычлівы, ветлівы, працавіты, пабожны Беларус. Купіў фарму гадоў трынаццаць таму каля Сімко, кілямэтраў сотню ад вадапада Нягара. Чулі? Максімава жонка – мясцовая беларуска. Максімава фарма «Пагоня», што ў табачнай ваколіцы і на якой растуць гуркі, маліны, клубнік, авёс і сена, ляжыць у стратэгічным пункце: Таронта й Лёндан адсюль па 70 міль, а Брантфард і Гамільтон шмат бліжэй. Хто захоча, нават і найдалейшы, за паўтары гадзіны аўтам прыджгае. Вось чаму тут і пікнік лёнданцы наважылі зрабіць. Ну а пра лёнданцаў-жа вы пэўна раней чулі? Але-ж.

Ужо ў сыботу пасьля абеду пачынаецца падрыхтоўка: ідуць у рух мётлы, зьмяняюць месцы лавы й сталы. Нядаўна пабудаваны гараж для сельскагаспадарскіх машынаў і прыладаў прыгажэе ў сярэдзіне. Таронцкі айцец Міхаіл наглядае за ўстанаўленьнем палявога аўтара, сьцены ўпрыгожваюцца зеленьню.

Ужо даўно закацілася сонца, а фарма «Пагоня» гучыць беларускімі песьнямі: гэта сьпявае авангард, што прыехаў падрыхтаваць месца. Вось пакуль ісьці спаць на сена, варта зацягнуцца вясёлай ці журботнай мэлёдыяй.

Нядзельная раніца цярушыць дажджом. Гэта нядобра. Можа адстрашыць каго. Ды вунь ужо сунецца першая машына лёнданцаў. Гэта Мікола з Антонам ды сваімі «лепшымі палавінамі». За імі іншыя. Незадоўга пачынаецца сьв. Літургія і напаўняецца людзьмі будынак. Пасвойму неяк адменна й чароўна гучаць царкоўныя мэлёдыі на сьвежым паветры (ці гэта нам ужо так горад абрыдзеў?). Выдатна выдзяляецца прыгожым тэнарам гаспадар «Пагоні».

Сьв. Літургія кончылася, а людзі прыбываюць. Некаторыя за 100 і больш міль прыехалі. Сустракаюцца старыя сябры, робяцца новыя. Вунь дзе кумішча Янук сустрэўся зь сябрам, якога мо 20 гадоў ня бачыў...

Але вось пахне ежа. Гэта наш стары прыяцель Мікола на сталох расстаўляе галубцы, бульбяную салату, капусту зь мясам і інш. Маладзец ён — і гэтым разам «не падкачаў». Ды няхай-бы папробаваў! Авангард, што ад учарашняга яшчэ выгаладаваўся, абяцаў, што калі Мікола не накорміць, дык пехатой яго назад аж у Лёндан загоняць! А такую грамаду накарміць ня жарты!

— А цяпер, сябры, за мной, калі – ласка. Пройдземся. Зірніце вунь! Каля платоў у тры рады, каля пуні й побач дарогі густа пасталі аўты. Гэта яны належаць нашым суродзічам, што так моцна «пацярпелі» ў «капіталістычным» сьвеце. Паглядзіце вунь на дзядзьку Сьцяпана, як ён фарсіць і расказвае суседам аб сваім новым Мэркуры, што нядаўна за «кэш» задубіў. Гэта-ж калі-б у Мікіты нормы перавыконваў, то напэўна-б аб самакаце марыў, а тут дык двухсотконным маторам із усімі фінціклюшкамі паганяе ды шчэ й міну корчыць, што гэта зусім нармальна, што яно так і быць павінна.

— А што гэта там каля гэнай малой будыніны такая вялікая плойма народу? Эгэ, тут напіткі выдаюць, вось яно што.

Над дзьвярмі нехта на скорую руку напісаў «гэта тут, ці не?», а збоку: «Рак ня рыба, жук ня мяса, а лёнданцы ня скнэры: ў іх усялякага дабра сьвіньні не ядуць. Няхай жывуць лёнданцы й гэтак далей...»

«Вось дык дасьціпна», сказаў-бы той вусаты Дудка.

Пхаемся праз дзьверы і ў вочы кідаецца яшчэ адна надпіс: «Вы ня думайце: у Лёндане паляшукі таксама гароп. Ды й аднаго дохтара маюць на развод».

Наш сябра Антон, аж спацеў, небарака, напіткі выдаючы. Тавараабмен ідзе маланкай.

— Давайце заглянем у сад. Што гэта там за гоман?

Пры групе людзей сам гаспадар «Пагоні» із Арсенем з Брантфарду лётарэйным спосабам стараюцца печаную курыцу збыць (увазе завяртанцаў: курыца тут самая танная «птица»; работнік за гадзіну працы можа купіць шасьціхунтовую).

Пад платамі й дрэвамі парасьсядаліся цёткі сакатушкі-шчабятушкі. Тут за такія адлегласьці ў прочкі не пабяжыш. Хоць і тэлефон танны, але-ж кажуць: лепш у вочы, чым за вочы.

А вунь гэны бызшы калгасьнік зь Віцебшчыны, сяньня табачны фармар (кажуць, гадуе табаку й скора сыцее). І запраўды пакруглеў — ня тое, як калісьці. Ды вось да яго падыйшоў Арсень з кніжкамі, нядаўна выданымі. Табачны фармар такой быццам важнай гутаркай заняты, а тут яго нехта ветліва дакрануўся:

— Будзьце ласкавы кніжку купіць. Новая, вельмі цэнная...

— Бачыў, не хачу! – наводрыў кінуў дзядзька тонам і дадаў: «ідзі к ч...»

Ёсьць і гэткія. Рассыцелі, ці, як той казаў, «мазгі жырам абрасьлі». Забыліся пра бяду й апрача крыніцы сваіх прыбыткаў нічым больш ня цікавяцца. Пытаньне: да якіх тараканоў ці паўзуноў варта іх залічыць?

Ды ў гаражы чуюцца прыемныя гукі, што казычаць сэрца: гэта Забэйда Суміцкі (з кружэлкі) Лявоніху сьпявае. Пасьля ідуць іншыя танцы. Моладзь месіць новую асфальтавую падлогу. Ім што там падноскі!

Над захадам сонца – разьвітаньні й зычэньні скорай сустрэчы дзесь на іншым пікніку.

Колькі канчатковых заўваг:

Першая: Прыбытак матар'яльны быў добры й увесь пайшоў на сплату БРГЦ ў Тароньце як ахвяра ад лёнданскага адзьдзелу ЗБК.

Другая: Прыбытак маральны быў ня меншы. Гэта найбольш залежала ад гасьціннага гаспадара. Задаволеныя ўсьмешкі няхай будуць яму заплатай.

Трэцяя: Дай Божа, каб так добра зарганізаваныя былі ўсе нашы канадыйскія пікнікі.

Міхась Козыр

БАЦЬКАЎШЧЫНА

Беларуская газэта палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы маркі або міжнароднага паштовага купону. На лісты толькі пасьля далучэньня паштова назад не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае